

Népszámlálások Romániában

Hiteles vagy harci statisztika?

Megjelent: Világszövetség, I. évf. 9. sz. 1992. december 1. 16–17. p.

Az 1992-es romániai népszámlálást nagy előhang és visszhang kísérte. Az előző népszámlálások alkalmával a nemzetiség nyilvántartásában jelentős szerepet játszott a csúsztatás, elhallgatás módszere. Úgy látszik, a román statisztikusok a „rendszerváltás” ellenére sem mondtak le eddigi jól bevált módszereikről, melyek a Romániában élő nemzetiségek létszámának „zsugorítását” eredményezték. Ezt bizonyítják az 1992-es népszámlálás előzetes adatai, melyek szerint a magyar nemzetiségű állampolgárok létszáma 1 millió 620 ezer. Erről és a romániai népszámlálások történetéről beszélgettünk Varga E. Árpáddal, a *Népszámlálások a jelenkori Erdély területén* című könyv szerzőjével.

– *A népszámlálások története meddig nyúlik vissza a magyar történelemben?*

– A könyv – mely a *Regio* és az MTA Történettudományi Intézetének kiadásában, nemrégiben jelent meg – a hivatalos népszámlálások történetének kezdetéig tekint vissza. A kiegyezés után létrejöttek az osztrák hatóságoktól független magyar intézmények, ezek keretén belül megalakult az önálló magyar statisztikai hivatal, amely 1869-ben tartotta meg az első népszámlálást. Magyarország területén már ezt megelőzően is végeztek népszámlálásokat, illetve népösszeírásokat, de ezek – az 1850. évi kivételével – nem vizsgálták az etnikai összetételt, legfőképpen a felekezeti megoszlás regisztrálására terjedtek ki.

– *Aki egy kicsit is érdeklődik a magyar történelem iránt, az hallott az 1910-es népszámlálásról. Miért hivatkoznak annyian erre?*

– Ez volt az utolsó magyar népszámlálás a történelmi Magyarország területének egészén. Ennek adatai alapján lehetett megítélni, hogy a trianoni békeszerződés értelmében Magyarországtól elcsatolt területeknek milyen volt az etnikai összetételük. Közvetlenül a háború után, a háborús embervesztés, a népességmozgások, menekülések stb. következtében a lakosság etnikai megoszlása nem volt ismeretes, ezért mindenki az utolsó, békeidőben végzett népszámlálásra hivatkozott. Hozzá kell tenni: még maguk a Magyarország területéből részesedő országok is, természetesen a saját szájuk íze szerint interpretálva az adatokat.

– *Az 1910-es népszámlálás a nemzetiségeket is nyilvántartotta?*

– Ennek az etnikai tagolódás vizsgálata fontos részét képezte. Ezt közvetve, az anyanyelvre vonatkozó kérdéssel állapították meg. Ugyanakkor kérdezték a felekezeti hovatartozást és a lakosság nyelvismeretét is. Az így nyert adatok és kombinációjuk révén elég mélyreható és összetett ismereteket lehetett szerezni a nemzetiségi megoszlásról. Az 1910-es népszámlálás különben egy folyamat utolsó állomása volt. Az előző népszámlálások tükrében tanúi lehetünk, főleg a városokban, a magyarság jelentős mértékű asszimilációs gyarapodásának. Az utódállamoknak az elcsatolt területekre vonatkozó népszámlálási adatai viszont a magyarság számának erős visszaesését tükrözték. Ennek egyik oka éppen ez az asszimilációs nyereség, mely csak részben bizonyult visszafordíthatatlannak. Ezért óvatosnak kell lennünk, amikor az 1910-es népszámlálás fényében próbáljuk megítélni az ezt követő népszámlálások etnikai adatait.

– *Az első világháború előtti Románia területén tartottak-e olyan népszámlálást, melynek során az etnikumokat is nyilvántartásba vették, például a moldvai magyarokat?*

– A román szakirodalom 1838-tól számítja a romániai népszámlálások történetét. Ezután 1859–60-ban, majd 1899-ben és 1912-ben végeztek népszámlálást. 1859–60-ban ez a két román fejedelemségben külön-külön zajlott le, az 1899-es és az 1912-es népszámlálás már az egységes román államban. 1859–60-ban Moldvában kérdezték a nemzetiséget, Havasalföldön viszont nem. 1899-ben a nem-

zetiségi hovatartozást nem regisztrálták, 1912-ben is csak Dobrudzsában, az akkori Románia etnikailag legtarkább területén vizsgálták ezt. Kérdezték viszont a felekezeti hovatartozást, amiből némileg következtetni lehet az etnikai viszonyokra is, bár például nem minden ortodox vallású volt román.

– *Könyvének bevezetője szerint Románia nemzetiségi statisztikájának története, az 1930. évi népszámlálástól eltekintve, lényegében az elhallgatott és megmásított tények története. Az 1930-as miért kivétel?*

– Az első világháborút lezáró békeszerződések nyomán Románia területe nagymértékben megnőtt. Az új helyzetben Románia már nem zárkozhatott el népessége nemzetiségi megoszlásának számvetése elől, mivel olyan területek birtokába jutott, amelyeken a népesség jelentős hányada nem volt román. Az 1930-as népszámlálás előtt is próbálkoztak azzal, hogy – Erdély területén – népszámlálást végezzenek. Az egyik ilyen kísérlet közvetlenül a háború után, a hatalomváltás időszakában történt, amikor is a Kormányzótanács (Consiliul Dirigent) – melynek legfontosabb célja Erdély Romániába való betagozása volt – elrendelte az összeírást. Ezt az 1920-as népszámlálás követte. A megnagyobbított ország egészére kiterjedően először 1927-ben kíséreltek meg népszámlálást tartani. Ezt a belügyminisztérium eszközölte, s végrehajtása a tudomány igényeitől messze elmaradó módszerekkel történt, úgyhogy eredményeit maguk a román statisztikusok sem fogadták el.

1930. március 20-án – alapos parlamenti vitát követően – kihirdették a népszámlálási törvényt. A háború utáni első valódi népszámlálás előkészületeiben olyan komoly szakemberek vettek részt, mint a statisztikus Sabin Manuilă és az ismert szociológus, Dimitrie Gusti. A nevük által is fémjelzett tudományos alapelvek máig irányadóak lehetnek a román nemzetiségstatisztika művelői számára.

– *Az 1910-es népszámlálással összevetve, hogyan alakult a magyar nemzetiség létszáma az 1930-as népszámlálás adatai szerint?*

– E felmérés nagy érdeme, hogy az összes, a lakosság etnikai hovatartozásának meghatározásában fontos körülményre kiterjedt. Tehát: az anyanyelvre, a nemzetiségre és a felekezeti hovatartozásra. Emellett – elég célzatosan – kérdezték azt is, hogy ki „ért” románul. Az említett ismérvek összefüggéseit ugyan nem mutatták ki, de az adatokból még így is elég mélyrehatóan értékelhető információkhoz juthatunk. Ami még nagyon fontos: az adatokat községsorosan tették közzé, ami mélyebb összehasonlítást tesz lehetővé. Míg a felvételi és közlési módszerekkel elvileg elégedettek lehetünk, a gyakorlati lebonyolítás már kívánnivalókat hagyott maga után. Ezt a közölt eredmények is megerősítik, a népszámlálás ugyanis minden várakozást alulmúlóan kevés magyart mutatott ki Erdélyben. Míg 1910-ben 1 millió 660 ezer körüli volt a magyar anyanyelvűek száma, addig 1930-ra – nemzetiség szerint – ez a szám 1 millió 350 ezerre csökkent. Az 1 millió 480 ezres anyanyelvi adatot szakembereink már a „sok próbát kiállt” magyar adatokkal összevethetőnek ítélték. De még ez is alatta maradt a magyarajkúaknak – a háborús, migrációs, sőt reasszimilációs veszteségekkel számolva is – 1 millió 600 ezer körülire becsülhető lélekszámától.

– *Úgy tetszik, minden népszámlálásnak Achilles-sarka a nemzetiség. Milyen feltételekkel lehet megközelítően reális eredményt kapnunk ebben a kérdésben?*

– Erről alapvetően a nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozó kérdések révén tájékozódhatunk, kiegészítve az egyéb nyelvek ismeretének tudakolásával. A magyar nemzetiségstatisztika alapelve kezdetben az volt, hogy az anyanyelv a leginkább ellenőrizhető, ezért a szakembereink, mint a legtárgyilagosabbat, egyedüli kritériumként fogadták el. De tisztában voltak azzal is, hogy két- vagy többnyelvű rétegek körében abszolút egyértelmű eredmény nem várható. A tárgyilagosság záloga ez esetben a megkérdezett személy önkéntes nyilatkozatának tiszteletben tartása volt. Ellenőrzésül a felekezeti és nyelvismereti adatokat használták fel. Ezzel szemben a korabeli román statisztikusok – mondván, hogy az anyanyelvi kritérium túlzottan szubjektív – a nemzetiségi hovatartozásra tették a hangsúlyt. Ennek megítélését azonban esetenként függetlenítették a megkérdezett személy nyilatkozatától, s a kapott választ – felmenőkre, leszármazásra, „etnikai eredetre” hivatkozva – felülbírálták, átértékeltek. A román fél először az 1930. évi, a magyar pedig az 1941. évi népszámlálás során módosított addigi álláspontján. A második világháborút követően a két ország statisztikai elvei lényegében összehangba kerültek, azzal a különbséggel, hogy a román népszámlálások az egyéb nyelvek tudakolására nem terjedtek ki.

– *A nemzetiségi statisztikában adott a többségi nemzet nagy köre, a nemzetiségek pedig kisebb körökben helyezkednek el. Ezek a körök bizonyos esetekben érintkeznek egymással, sőt átfedik egymást. A legvitatottabb réteg mindkét körbe beleesik. Például a magukat magyar anyanyelvűnek valló zsidók, a magukat román anyanyelvűnek (sőt román nemzetiségűnek) valló cigányok stb. Hogyan lehet például e téren tárgyilagosságot szemléletmódot érvényesíteni?*

– Az ingadozó rétegeket kimutató népszámlálási adatok befolyásolásának nagyon sok módja van. Kezdve a sok áttételen át érvényesülő politikai, gazdasági stb. ráhatástól – melyek következtében a válaszoló pillanatnyi egzisztenciális érdekei szerint dönt – a közvetlen asszimilációs nyomáson és hatósági közbeavatkozáson át a kapott válaszok nyílt vagy kevésbé nyílt meghamisításáig. Az összes népszámlálás bírálata ezzel érvel, állítva, hogy itt manipuláció történik. Sajnos, ezen tényezőknek az eredményeket befolyásoló hatása nehezen, vagy egyáltalán nem deríthető ki. Ezen az alapon mind a magyar, mind a román népszámlálások eredményei megkérdőjelezhetők. Tehát feltehető a kérdés, hogy az adatok mennyiben tekinthetők hitelesnek. De ez már nem egyszerűen statisztikai, hanem olyan történelmi, politikai, szociológiai kérdés, melynek megítéléséhez a statisztika csupán segítséget nyújthat. Hogy milyen válasszal elégszik meg a kérdező, azt érdekei, a politikai összefüggések is befolyásolhatják. A magyar népszámlálások például hiába nyújtanak páratlanul gazdag adathalmazt: ha a területi gyarapodását mindenáron igazolni kívánó román fél azt akarja bizonyítani, hogy a magyarok korábban csalások útján hihetetlenül nagy népességi nyereség birtokába jutottak, akkor propagandája csak ennek az aktuálpolitikai érvelésnek a függvényében fogja figyelembe venni az adatokat. Persze, mi is kétségbe vonhatjuk a román népszámlálási adatok hitelességét, ráadásul némileg több joggal, hiszen e statisztikák szűkkeblű adatközlései nem is nagyon adnak lehetőséget arra, hogy a vitatott kérdéskörrel, a hivatalos kinyilatkoztatásokon túl, árnyaltabb képet kapjunk. Keleti Károly már annak idején rámutatott arra, hogy azokban az országokban, melyek „tömegeit ki nem elégített politikai és társadalmi törekvések izgatják”, nagyon nehéz – ha nem lehetetlen – pontos és helyes adatfelvételhez jutni. Ez a megállapítás érvényes a nemzetállami törekvéseit illetően mindmáig legitimációs problémákkal küszködő Romániára is. A politikailag túlfűtött légkörben művelt nemzetiségi statisztika „harci” statisztika, s mint ilyen, óhatatlanul torzít. E torzulásokkal valójában csak akkor vethetünk számot, ha a statisztikai kimutatások lehetőséget nyújtanak a közölt adatok tudományos elemzésére.

– *Tudunk-e olyan, a második világháború utáni népszámlálásról, amely az 1930-ashoz hasonló részletességgel taglalja a nemzetiségi adatokat?*

– Már az 1930-as népszámlálás eredményeit is megkésve, nyolc év után tették közzé, adatokat ilyen részletességgel pedig többé egyetlen román népszámlálásról sem hoztak nyilvánosságra. A háború utáni népszámlálásokat összevetve (1948, 1956, 1966, 1977) az 1956. évit mondhatjuk a legkorrektebbnek, mert ez mind az anyanyelvre, mind a nemzetiségre vonatkozó adatokat közzétette, s ezeket az akkori közigazgatás közép- és felső szintjéig, vagyis rajononként részletezte. Ezen belül a városok és a városi jellegű települési csoportok adatait is nyilvánosságra hozta, és tartományonként kimutatta az anyanyelvi és nemzetiségi számok összefüggéseit. Az ezt követő két felvétel részletes adatait a bukaresti statisztikai hivatal „fekete doboza” őrzi. Külön beszélgetés tárgya lehetne az 1977. évi népszámlálás, az adatok körüli zavarkeltés, a hivatalos közlés kódosító, tudománytalan rabulisztikája. Ezt az akciót méltán tekinthetjük a román nemzetiségstatisztika egyik legnagyobb szégyenfoltjának.

– *Az 1992. évi népszámlálás adatait egyelőre nem ismerjük részletesen. A sajtó útján tudomást szerezhettünk a nemzetiségek feldarabolására tett kísérletekről (magyar, székely, csángó), a népszámlálás lezajlásának nem éppen korrekt körülményeiről (a nemzetiséget ceruzával írták be), valamint arról, hogy az előzetes eredmények szerint a romániai magyar nemzetiség létszáma 1 millió 620 ezer. Mennyire tartja reálisnak ezt a számot?*

– Ide vonatkozó számításokat az 1956-os népszámlálásból és a népmozgalmi adatokból kiindulva végeztem, e szerint 1956 és 1992 között, nagyon visszafogott becsléssel kb. 375 ezer fős természetes szaporulatuk feltételezhető. Ha ebből levonom a 100–150 ezerre tehető kivándorlási veszteséget, akkori is negyedmillió gyarapodást kapok, ami, számításaim szerint, 1 millió 840 ezer magyar nemzetiségűt eredményez. Hozzáteszem: ez a becslés a nemzetiségi hovatartozás számaira vonatkozik, s nem az anyanyelveikére. Anyanyelv szerint pedig minden romániai népszámlálás – beleértve még az 1977. évit is – több magyart mutatott ki, mint nemzetiség alapján. Továbbá: ez a számítás nem tesz kísérletet a moldvai, s általában a Kárpátokon túli magyarság tényleges számának becslésére. A népszámlálási

eredmény és a fenti becslés közti több mint 200 ezres eltérés magyarázatát elvileg az asszimilációs folyamatok előrehaladottságában kereshetjük. A történelmi tapasztalatok, a jelenkor lehangoló tényei s a román statisztikai szolgálat hagyományosan szűkkeblű közlései azonban óvatosságra intenek e jelenség megítélésében. Ezért mindaddig, amíg közelebbi adatok ennek az ellenkezőjéről meg nem győznek, e számbeli hiátust nagyobbrészt inkább amolyan „kényszerasszimilációs” veszteségnek tekintem. Azaz olyan mesterségesen előidézett hiánynak, amely a népszámlálási eredményekkel kapcsolatos hivatalos kíváncsagságnak az összeírás (vagy a feldolgozás) során történt érvényesítéséből adódik.

– *Vasile Ghețău, az Országos Statisztikai Bizottság főigazgatója az Azi című bukaresti lapnak, 1992. július 7-én adott interjújában kifejti, hogy a következő népszámlálásokon nincs szükség a nemzetiségek nyilvántartására, mert csak egy ország és egy nép létezik. Mi a véleménye erről a kijelentésről?*

– Ha az első, nagy vonalakban közzétett részeredmények ismeretében eleve kimondjuk, hogy Románia egy nemzet állama és Romániában csak egy nemzet létezik, akkor ez tudománytalan, ideológiai megközelítésnek minősíthető. A társadalomtudós a valóság vizsgálatát tartja fontosnak. Hipotézisei vannak arra vonatkozóan, hogy (mint azt például Dumitru Sandu szociológus a népszámlálást megelőzően *A Hét*-beli interjújában kifejtette) ez egy színes, sok kultúrájú, sokféleképpen – ne adj isten, talán még nemzetiségileg is – tagolt társadalom. Nemzetiségközi átfedésekkel, interetnikus kapcsolatok bonyodalmas szövedékével, melyek egyébként a mindennapi élet nyilvánvaló tényei Romániában. E jelenségek a maguk teljességében csupán a statisztika eszközeivel természetesen nem lennének megragadhatók, de tartalmuk, kiterjedésük, változásaik további vizsgálatához, a szociológiai és egyéb „mélyfúrásokhoz” elengedhetetlen alapinformációkat végső soron csak népszámlálások segítségével szerezhethetünk. Mindezek kapcsán szeretném ismételtén felhívni a figyelmet az előzetes adatközlés legnagyobb hiányosságára. Arra – s ez az elmondottak tükrében különösen szembeütő –, hogy az etnikai identitás dinamikus jelenségének megragadásához nélkülözhetetlen anyanyelvi adatok maradtak ebből a közlésből. Márpedig ezek ismerete híján csak egysíkú és meglehetősen hiányos képalkotható a romániai magyarság valódi számarányát illetően. Sejtésem szerint legalábbis tízezrekre rúg azon, a magyarságba nyelvileg beolvadt rétegek lélekszáma, amelyek tagjai – különböző okok miatt – most nemzetiség szerint nem vallották magukat magyarnak. (Gondoljunk csak az asszimilálódott, de évtizedek múltán hirtelen németiségük tudatára ébredt szatmárvidéki svábokra, vagy az erősödő öntudatú cigányság magyar környezetben élő csoportjaira.) S megfordítva: vegyük figyelembe azokat, akiknek a megelőző népszámlálások után most végre módjukban állhatott, hogy ismét tényleges nyelvhasználatuk szerint vétessenek statisztikai nyilvántartásba (mint például a görög katolikus felekezet magyar anyanyelvű hívei, s talán a csángók egy része is). Úgy vélem, a Ghețău által is képviselt ideologikus megközelítés az oka annak, hogy mindmáig nem kaptunk az anyanyelvi hovatartozást jelző adatokat. Ígérték, természetesen, hogy ezeket is közre fogják adni. A kérdés csak az: miért maradtak ki a nemzetközi nyilvánosság tájékoztatására szánt előzetes közlésből, s miért szerzünk csak később tudomást róluk – egy nagyobb adathalmazsal együtt – amikor a nagyközönség már nem figyel a részletekre.

Olvasói levél az interjú kapcsán:

A romániai népszámlálás kérdőjelei

Megjelent: Világszövetség, II. évf. 2. sz. 1993. január 19. 6. p.

Varga E. Árpád Népszámlálások Romániában című interjújához (Világszövetség, 1992. 9. sz.) az alábbi kiegészítéseket szeretném fűzni:

Az Erdélyből érkező elképesztő hírek egyre inkább foglalkoztatják hazánk közvéleményét. Ma már milliók teszik fel az izgalmak kiváltotta kérdést: miért történik mindez? Erre a miértre vagy nem kapnak kielégítő választ, vagy amit kapnak, azt – a rossz tapasztalatokból okulva – nem hiszik el.

Mostanában egy újabb kardinális kérdésre keresik a feleletet: szeretnék tudni, hogy végül is mennyi a Románia területén élő magyarok száma. Azt a „hivatalos” adatot, melyet a román sajtó közölt – hogy az 1992-es romániai népszámlálás adatai szerint egymillió hatszázhuszezer fő volna – nem hiszik el.

Nem alaptalan a kételkedésünk. Tudjuk, hogy a zavarkeltés érdekében számtalan kísérlet történt a nemzetiségi kérdés parcellázására, a kompakt tömegek megbontására (magyarok, székelyek, csángók külön-külön történő számbavétele, a kérdőívek nemzetiségekre vonatkozó adatainak ceruzával való kitöltése stb.). (Az utóbbiról személyesen is meggyőződtem.) Azt is tudjuk, hogy az 1956-os, a legkorszerűbbnek nevezhető népszámlálás után a részletes adatokat a bukaresti statisztikai hivatal „fekete doboza” őrzi. Miért van erre szükség? Kinek használ ez?

Ezek és hasonló előzmények érthetően kiegészítésekre kényszerítenek. Néhányat felsorolok közülük:

1. Pauker Anna, román külügyminiszter – akinek később a nevét sem volt szabad kiejteni – az 1944. november 7-i bukaresti nagygyűlésen kijelentette: „Ne felejtsek el, hogy Erdélyben két és fél millió magyar él, békés lakosok, akik egyes vidékeken és helységeken többséget alkotnak.” Márpedig joggal feltételezzük, hogy ő igazán tudhatta a létszámot, beszédében nagyon pontos adatokra hivatkozott!

2. A *Bukaresti beszélgetés Király Károllyal* című cikk (*Népszabadság*, 1990. márc. 8.) szintén arról tájékoztatta a lap olvasóit, hogy „két és fél millió” a Romániában élő magyarok létszáma. Márpedig Király Károly magas funkciója alapján tudhatta és tudta, hogy mi az igazság, mit rejteget a statisztikai hivatal fekete doboza.

3. A *Jelentés a romániai magyar kisebbség helyzetéről* című tanulmány szerzői – Ara-Kovács Attila, Dávid György, Joó Rudolf, Kőszegi László, Nagy József, Tóth Károly Antal és Vásárhelyi Judit – megállapították, hogy „a romániai magyar nemzetiség valóságos száma 2,1–2,2 millió között mozog”. (Bp., 1988., 65. l.)

4. Gázsó L. Ferenc: *A legnagyobb nemzetiség* című tanulmánya szerint 2–2,3 millió magyar él ezen a tájon, Románia lakosságának 10–11%-a. (*Magyarnak lenni*, 1987. dec. 24-től 1988. ápr. 2-ig., 79. p.)

5. Mikó Imre adatgyűjtése – a magyar felekezetek vezetőitől kapott adatok alapján – ugyancsak a kétmillió feletti létszámot igazolja. Miért kell ezeket az adatokat rejtegetni, fekete dobozokban őrizni?

S vajon miért kell a közismerten magyar származású moldvai testvéreink létszámát lefaragni, letagadni? Évtizedekig ez az adat is tabunak számított, pedig róluk a legnagyobb román történész, N. Iorga akadémikus is azt írta, hogy: „A valóságban a magyarok betelepülése a Szlanik-fürdőre jóval korábbi, mint a vállalkozójuké. Még a 13. század elején lépték át a kunok a katolikus püspökségnek a területét, a határ a Szeretig ért. Annyi évszázad óta megőrizték régi székely nyelvüket és saját törvényeiket. Valóban abból a népből származnak? Kétségkívül igen, mert az 1200-as évek körül a Szeret folyó túlsó oldala magyar területnek számított”. (*Románia, ahogy 1918-ig volt*, II. kötet, 229. l.)

Azért írunk erről a kérdésről, mert a moldvai csángó-magyarok legismertebb szakértője – Domokos Péter Pál akadémikus – még ebben az évben is 250 ezerre becsülte a létszámukat. (Tánczos Vilmos: *Nekem nem az a hazám, amit Kádár vagy Rákosi mondott...* Európai Idő, II. évf. 40. sz.). Gomba Gyula: *Csángófesztivál* című írásában, mely az *Új Magyar Hírek*ben jelent meg (1991., 10. sz.) „300 ezer moldvai katolikusról tájékoztatja” olvasóit. Ezzel szemben a Magyarságkutató Intézet csak ötven-hatvanezer magyarról beszél. Az alaposabb tájékoztatást segítő adatokat féltve őrzi, titkolja a csángók Bukarestben uralkodó püspöke, a szintén csángó-magyar származású főpap. Miért?

Befejezésül idézek még egy egészen szokatlan szöveget. Az egyik közismert amerikai lapban olvastam: „... a Vatra-párt attól tart, hogy a magyar etnikai kisebbség egymillió személy helyett kétmilliótól négymillióig terjedő nagyságrendű lesz”. (AMÉ, 1992. febr. 6. p.)

Mi volt, mi lehetett a célja ennek a zavarkeltő közleménynek? Felhívni, figyelmeztetni az összeírókat, hogy akadályozzák meg a valódi adatok közlését, hogy torzítsák tovább az adatokat. Miért? Miért? Kitől kaphatunk valós, becsületos választ ezekre a kérdéseinkre?

Dr. Kovács Péter,
a Budapesti Székely Kör elnöke